

Джеръм К. Джеръм

За вредата от следването
на чужди съвети

В една късна зимна вечер се разхождах по перона на Юстънската гара в очакване на последния влак за Уотфърд, когато забелязах човек, който яростно ругаеше един автомат. На два пъти той заплаши автомата с юмрук – струваше ми се, че в следващия миг ще го удари. Като се подчиних на естественото любопитство, тихо се приближих. Искаше ми се да разбере какво говори той. Човекът обаче чу стъпките ми и се обърна.

– Вие ли бяхте тука току-що?

– Къде именно? – отвърнах аз с въпрос, защото вече от пет минути се разхождах по перона.

– Тук, разбира се, където сега стоим! – озъби се той. – Да не мислите, че тук означава „там някъде“? – Явно, беше силно раздразнен.

– Възможно е и да съм минал край това място по време на принудителната си разходка по перона, ако това искате да знаете – рекох аз с подчертана любезност, защото ми се щеше да го засрамя за неговата грубост.

– Искам да знам – продължи той – с вас ли разговарях преди една минута, или не?

– Не, не с мен – отговорих аз. – Лека нощ.

– Сигурен ли сте? – не се отказваше той.

– Вижте какво! Един разговор с вас не може да се забрави бързо! – не издържах аз, защото неговият тон ме обиждаше.

– Извинете – неохотно измънка той. – Преди минута-две оттук мина един човек, с когото разговарях. Помислих, че сте били вие.

Аз омекнах малко. На перона нямаше никой друг освен него, а до влака оставаше още четвърт час.

– Не, не съм бил аз – отговорих любезно. – А той сигурно ви трябва за нещо?

– Да, трябва ми! – каза човекът. – Пуснах едно пени ей в този отвор – продължи, той, защото очевидно изпитваше нужда да излее онова, което се бе събрало в душата му. – Искях да получа кутия кибрит, но не получих нищо. Тъкмо разтърсвах и ругаех проклетия автомат, когато се приближи един с вашия ръст. Кажете, сигурен ли сте, че не бяхте вие?

– Абсолютно – отговорих. – Щях да ви кажа, ако бях аз. Е, и какво направи той?

– Той видя какво е станало или по-скоро се досети и ми каза: „Капризно нещо са тия автомати. Трябва да умееш да си служиш с тях.“ Отговорих му: „Трябва да ги съберат всичките и да ги хвърлят в морето, ето какво трябва!“ Бях вбесен, защото няхах нито една клечка, пък аз пуша много и постоянно ми е нужен кибрит. А той ми обяснява:

„Понякога монетата засяда, а това означава, че тежестта ѝ не е достатъчна и трябва да се пусне втора. Втората монета натиска пружината, а самата тя изскача обратно. По този начин получавате онова, което ви е нужно, а също и монетата си. Аз винаги правя така.“ Обяснението беше глупаво, но той говореше така уверено, сякаш е бил откърмен от този автомат. И аз, глупакът, го послушах! Пуснах нова монета – мислех, че е едно пени, но току-що открях, че е била монета от два шилинга. Този безмозъчен глупак е бил прав до известна степен – наистина нещо изскочи от автомата. Ако нямате нищо против – ето какво.

Той протегна ръката си към мен. Погледнах: пликче с карамели.

– Два шилинга и едно пени – добави той гневно. – Готов съм да го дам за една трета от цената.

– Може би сте пуснали монетата в друг отвор – предположих аз.

– Знам това и без вас! – отговори той, излишно рязко според мен. Изобщо той не беше от приятните събеседници и ако имах възможност да поговоря с някой друг, веднага бих го зарязал. – Не ме е яд толкова, че парите пропаднаха – голяма работа! Яд ме е на тези проклетите бонбони. Ако ми падне сега тоя дръвник, ще му затъкна с тях гърлото.

Мълчаливо стигнахме до края на перона и се върнахме обратно.

– Има такива хора, да! – отново се разгневи той. – Непрекъснато се натрапват със съветите си. Страхувам се, че някога ще си докарам шест месеца затвор заради някой от тия типове. Имах някога едно пони. (Докolkото можех да преценя, събеседникът ми трябва да беше дребен фермер – в поведението му имаше нещо градинарско. Не знам дали разбирате какво искам да кажа, но докато разговарях с него, в главата ми непрекъснато се въртяха градинарски мисли.) Кончето беше хубаво, уелска порода. По-издръжливи животни от тях не съм срещал. Цяла зима понито пасе на воля, а в ранна пролет реших да се поразходя с него. Трябваше да отида по работа до Емършъм. Впрегнах го в каручката и го подкарах. До Емършъм има само десет мили, но понито се оказа упорито и когато стигнахме до града, цялото беше в пяна.

Пред вратата на хотела стоеше някакъв човек.

– Чудесно пони имате – каза ми той.

– Е, да – отговорих.

– Не бива да го пресилвате, младо е още – започна да ме поучава той.

– Изминахме само десет мили – казвам му аз. – Но през целия път трябваше да опъвам юздите. Сигурно аз съм по-изтощен от него.

Влязох вътре, свърших си работата и когато се върнах, видях, че

човекът все още стои на същото място.

– Как ще вървите обратно? Ще изкачите хълма? – попита той.

Не знам защо, но още от самото начало тоя човек не ми хареса.

– Да, трябва да вървя в тази посока. А вие може би знаете как може да стигне човек до върха на един хълм, без да се изкачва нагоре? Кажете, ако знаете.

– Чуйте съвета ми – каза той. – Преди да тръгнете, дайте му чаша отлежала бира.

– Чаша отлежала бира? – учудих се аз. – Та то е въздържател.

– Това няма значение – махна с ръка човекът. – Дайте му все пак чаша отлежала бира. Познавам тези понита. Вашето е хубаво, но още не е обядено. Дайте му чаша бира и то ще ви изнесе нагоре по-бързо от въжена линия. И нищо няма да му стане.

Има нещо странно в тия съветници. После се питаш как не си светнал такъв тип между очите и не си му натикал главата в най-близкото водопойно корито, но когато ти говори, го слушаш. Поръчах бира, наредих да я сипят в широка паница и я изнесох на улицата. Около мен веднага се събраха десетина души. Подигравки – колкото щеш.

– Джим, ти го отклоняваш от праведния път! – викаше един. – Сега то ще почне да играе комар. После ще ограби банката и накрая ще убие майка си. В поучителните книжки се казва, че всичко започва от чаша бира.

– Такава бира то няма да пие – подхвърли друг. – Тя е съвсем изветряла, все едно да пие вода от канавката. Дай му нещо по-прясно.

– А пура няма ли да му намериш? – попита трети.

– В такъв хладен ден за него ще е по-полезно да пийне кафе и да хапне препечен хляб с масло – хилеше се четвърти.

Вече се канех да излея бирата или да я изпия сам – що за глупост беше да напивам по този начин горкото четиригодишно пони, – но щом животното подуши какво му се предлага, веднага пъкна муцуната в паницата и излока всичко наведнъж, не по-зле от който и да е християнин. Аз скочих в каручката и съпроводен от одобрителни възгласи, потеглих бързо. Изкачихме благополучно хълма, но там бирата вече го удари в главата. Случвало ми се е неведнъж да водя пияни мъже до домовете им – едно доста неприятно занимание, трябва да ви кажа. Виждал съм и пияни жени – това е още по-лошо. Но с пияно уелско пони не искам да имам нищо общо, докато съм жив. Нали имаше четири крака, не падаше, но не беше в състояние да направи и две крачки по права линия, а и на мен не позволяваше да го направлявам. Каручката се мятеше ту на

едната, ту на другата страна на пътя или заставаше напреко по средата. По едно време чух зад гърба си велосипеден звънец. Не посмях да се обърна – единственото, което можах да направя, бе да извикам на велосипедиста да не се приближава.

- Искам да ви задмина! – извика той, като се приближи.
- Няма да успеете – отговорих аз.
- Защо? – учуди се той. – На вас целият път ли ви трябва?
- Целият! Даже не стига. И нищо да не ми се изпречва!

Половин миля той вървя по петите ми, като ругаше непрекъснато. И всеки път, щом му се стореше, че може да ме задмине, започваше да върти по-бързо педалите, но всеки път понито го изпреварваше и се изпречваше пред него. Човек би помислил, че го прави нарочно.

– Не те бива да го управляваш! – викаше велосипедистът и беше напълно прав, защото аз наистина не бях в състояние да направя каквото и да било. Душа не ми беше останала от умора.

– За какъв искаш да се представиш? – продължаваше той. – За цирков ездач? (Момчето беше простичко.) Трябва да е глупак стопанинът, който е поверил кон и каруца на такъв сополанко!

С това вече страшно ме ядоса.

– Какъв смисъл има да ми крещиш? – викнах гневно и аз. – Ето го понито, ругай него, щом искаш да ругаш някого! На мен ми дойде до гуша и без помощта на твоя будилник! Казвам ти – махай се! Така все по-лошо става.

- Какво му е на понито ти? – попита той.
- Не виждаш ли – отговорих аз, – пиано е.

Това прозвуча глупаво, разбира се, но истината често изглежда неубедителна.

– Един от вас е пиан, това е сигурно – каза той. – Почакай, аз ей сега ще дойда да те измъкна от каруцата.

Де да беше можал да изпълни заплахата си! Какво ли не бих дал, за да се измъкна от тази проклетата каручка. Той обаче не успя да улучи подходящия момент: Понито изведнъж кривна встрани. Велосипедистът изглежда, е бил твърде близко – чу се вик, отчаяна ругатня и в същия миг усетих как водата от канавката ме обля от главата до краката. След това добичето се понесе напред. Насреща се появи каруца, натоварена с виенски столове. Каруцарят дремеше. Що за навик имат тия каруцари – винаги дремят. Чудя се как нещастните случаи все още са тъй малобройни! Каруцарят сигурно така и не разбра какво го е сполетяло. Не можех да се обърна, за да видя какво точно става с него. Видях само, че

полетя надолу. Когато се бяхме вече почти спуснали от хълма, един полицай се опита да ни спре. Чух го да крещи нещо за непозволена скорост. На половин миля до Чешъм налетяхме на цял клас ученички. Те вървяха две по две – в „крокодил“, както те го наричат. Момичетата и досега сигурно си спомнят случката, а възрастната учителка ги е събирала след това поне един цял час.

В Чешъм имаше пазарен ден. Готов съм да се обзаложа, че такъв шумен пазарен ден там не е имало – нито преди този случай, нито след него. Ние профучахме през целия град с трийсет мили в час, а за беда тази обикновено спокойна дупка беше оживена като никога. На миля от града срещнахме пощенски Дилижанс, но на мен вече всичко ми беше безразлично. Бях стигнал до състоянието, когато на човек му е вече все едно какво ще се случи с него по-нататък – изпитвах само известно любовитство. На десетина крачки от дилижанса понито спря като заковано. Аз изхвъркнах от седалката и се намерих на дъното на каручката. Не можех да се изправя, защото седалката ме притискаше отгоре. Не виждах нищо друго освен небето и ушите на понито когато то се изправяше на задните си крака. Чувах обаче всичко, което говореше кочияшът, и доколкото разбирах от думите му, на него също не му се бе разминало леко.

– Махни този проклет цирк от пътя! – викаше той. Ако имаше капка здрав смисъл в главата си, щеше да разбере, че аз нищо не можех да направя. Чувах как конете отпред се мятаха неспокойно. Такива са те конете – видят един глупак и всички веднага започват да проявяват своята глупащина.

– Прибери си го у дома и го вържи здраво! – изкрещя кондукторът.

Една възрастна жена получи истеричен припадък и започна да се смее като хиена. Понито се сепна и се понесе отново и доколкото можех да съдя по мяркащите се над мен облаци, изминахме в галоп на един дъх около четири мили. После му хрумна да прескочи бегом една ограда. Забелязало обаче, че каручката му пречи, то започна да я ритя, стремейки се да я направи на трески. Ако не бях видял всичко със собствените си очи, никога не бих повярвал, че от една каручка могат да се получат толкова много трески. Като се освободи от всичко освен от половин колело и една от страничните дъски, то хукна отново. Останах сред отломките от каруцата, доволен, че мъничко ще си отдъхна. Понито се прибра чак привечер и още през следващата седмица аз с удоволствие го продадох за пет лири. После похарчих десет лири, за да се лекувам.

И до ден-дневен ме вземат на подбив заради това пони. А местното

въздържателно дружество уреди беседа по този повод. Ето какво става, когато слушаш чужди съвети.

Изказах съчувствието си на моя събеседник. Самият аз съм страдал доста от чужди съвети. Имах един приятел, делови човек от Сити. Рядко се виждаме с него, но той страстно желае да ме направи богат. Срещне ли ме някъде около борсата, веднага ме спира и започва: „Тъкмо ти ми трябваш, имам много изгодно предложение за теб. Организираме малък синдикат.“ Той вечно организира някакъв малък синдикат и за всеки сто лири, вложени в него, обещава хиляда. Според моите изчисления, ако бях участвувал във всички негови синдикати, вече щях да съм натрупал към два милиона и половина. Аз обаче не се включих във всичките синдикати, а вложих пари само в един от тях. Това се случи много отдавна, когато бях съвсем млад, но съм в него и до ден-днешен. Приятелят ми е убеден, че един прекрасен ден моите вложения ще ми донесат огромни печалби. Но тъй като имам нужда от пари сега, с удоволствие бих прехвърлил при значителна отстъпка своя дял на някой подходящ човек срещу сума в брой. Друг мой приятел пък познава един човек, който винаги е „в курса“ на всичко, отнасящо се до конни състезания. Мнозина от нас имат такива познати. Преди състезанията обикновено ги слушат с отворена уста, но веднага след финиша ги търсят, за да ги напердашат. Трети мой доброжелател пък беше голям ентузиаст на тема диета. Веднъж донесе някакво пакетче и с вид на човек, който се кани да те избави от всички нещастия, ми го подаде.

– Какво е това? – попитах аз.

– Отвори го и ще видиш – отговори той тайнствено, като добрата фея от приказките.

Отворих пакетчето и погледнах в него, но пак не разбрах нищо.

– Това е чай – обясни той.

– Аха, аз пък помислих, че е енфие.

– Е, това не е обикновен чай – продължи той, – а особен вид чай. Изпий една чашка, само една чашчица, и никога няма да пожелаеш друг чай.

Той беше съвсем прав. Аз изпих една чашка и след това наистина не желяех вече никакъв друг чай, въобще нищо не желяех повече, освен да ме оставят да си умра тихо и мирно. Приятелят ми дойде отново след една седмица.

– Помниш ли чая, който ти дадох? – попита той.

– Как няма да го помня – отговорих аз. – И досега чувствавам вкуса му в устата си.

– Не получи ли разстройство от него? – попита предпазливо той.

– Да – отговорих, – но сега всичко вече мина.

Виждах го, че нещо е умислен.

– Ти беше прав – измънка той след малко. – Това наистина било енфие. Специален вид енфие. Изпратиха ми го от Индия.

– Не мога да кажа, че ми хареса особено – забелязах аз.

– Прощавай, грешката е моя – продължи той. – Трябва да съм разменил пакетчетата.

– Случва се – успокоих го аз. – Втори път обаче едва ли ще успееш да сбъркаш... поне що се отнася до мен.

Всички ни бива да съветваме. По едно време имах честта да работя при един възрастен джентълмен, чиято професия беше да дава юридически съвети. Трябва да кажа, че той винаги даваше отлични съвети, но както повечето хора, които добре познават законите, той не изпитваше към тях голямо уважение. Веднъж го чух да казва на един човек, който искаше да води дело:

– Скъпи господине, ако на улицата ме спре крадец и ми поиска часовника, аз не бих му го дал. Ако той ми каже: „Тогава ще ви го взема със сила“, аз, въпреки напредналите си години, бих му отвърнал: „Опитай де!“ Но ако той каже: „Добре, в такъв случай ще ви дам под съд и ще ви принудя да ми го дадете“, веднага бих го извадил от джоба си, бих му го подал и бих го помолил повече да не говорим за това. И бих считал дори, че съм се отървал евтино.

Въпреки това същият този възрастен джентълмен помъкна в съда своя съсед заради някакъв проскубан папагал, за който едва ли някой би дал шест пенса. И това му струваше сто лири.

– Знам, че съм глупак – призна си той. – Нямам сигурни доказателства, че именно неговата котка е разкъсала папагала, но той ще ми плати за това, че ме нарече жалко адвокатче. Да пукна, ако не го наредя.

Всички знаем как трябва да се направи пудингът. Ние не претендираме, че можем да го приготвяме, това не е наша работа. Нашата работа е да критикуваме готвача. Изглежда, че нашата работа изобщо е да критикуваме всички неща, които не е наша работа да правим.

Сега всички станахме критици. Аз си имам определено мнение за теб, читателю. Сигурно и ти имаш свое мнение за мен. Аз обаче не се стремя да го узная. Предпочитам хората, които говорят зад гърба ми, когато искат да кажат нещо за мен. Веднъж четох лекция. Салонът нямаше втори изход и когато си тръгнах, попадах ту сред една, ту сред друга група излизачи слушатели. Често чувах пред мен някой да прошепва:

„По-внимателно, той е отзад!“ Винаги съм бил крайно благодарен за подобни предупреждения.

Друг път пиех кафе с един писател в нашия клуб. Писателят беше широкоплещест, атлетически сложен човек. Един от членовете на клуба приседна до нас и се обърна към него: „Току-що прочетох последната ви книга. Ще ви кажа откровено мнението си...“ Писателят веднага отговори: „Предупреждавам ви честно, че ако направите това, ще ви счупя главата.“ Така и не научихме това откровено мнение.

Ние използваме почти цялото си свободно време, за да изказваме презрението си един към друг, и толкова високо вдигаме нос, че е просто странно, дето все още стъпваме по земята, а не сме отлетели от нашето малко кълбо във вселенските простори.

Широките маси презират висшите класи, защото техният морал е скандален. Ако висшите класи се съгласят един комитет от представители на широките маси да ги учи на добро поведение, това би било много полезно за тях. Ако висшите класи пренебрегнат своите интереси и се посветят изцяло на грижата за благоденствието на широките маси, широките маси биха ги ценили много повече.

Висшите класи презират широките маси. Ако широките маси се вслушваха в съветите на висшите класи, ако широките маси живееха скромно и пестеливо със своите десет шилинга седмично; ако те не слагаха в уста капка алкохол или пиеха само тънко червено вино, което не опива; ако всички млади момичета, които ставаха камериерки, се задоволяваха с петте лири годишно и не харчеха за тоалети; ако мъжете се съгласяваха да работят по четиринадесет часа дневно, пееха хорово: „Господи, благослови нашия господар и неговото семейство“ и знаеха мястото си – всичко би било много по-добре за... висшите класи!

Така наречените модерни жени презират старомодните. Старомодните се възмущават от поведението на модерните. Пуританите отричат театъра. Театърът с всички средства осмива пуританите. Посредствените поети крещат навсякъде за своето презрение към света. Светът се подиграва на посредствените поети.

Мъжете критикуват жените. Не всичко ни харесва у жените и ние обсъждаме техните недостатъци, поучаваме ги за тяхно добро. Ако английските жени се обличаха като францужойките, ако умееха да разговарят като американките и да готвят като немките, ако изобщо жените бяха такива, каквито според нас би трябвало да бъдат – трудолюбиви и търпеливи, надарени с домашни добродетели и с блестящо остроумие, очарователни и наред с това послушни и по-малко мнителни, – колко

по-добре би било за самите тях, пък и за... нас! Ние старателно ги учим на това, но те не ни слушат. Вместо да проумеят нашите мъдри съвети, тия досадни създания не правят нищо друго, освен да ни критикуват. Изобщо играта на училище е много популярна. За нея са необходими само един чин – той може да бъде заменен и със стълбищно стъпало, – пръчка и шест други деца. Най-трудното е да се намерят именно тия шестима. Всяко дете иска да бъде наставник. То през цялото време ще подскача и ще твърди, че сега е негов ред.

Жената в наши дни също се стреми да вземе пръчка в ръка и да постави мъжа на чина. Тя с удоволствие би го научила на нещичко, защото се оказва, че той съвсем не е такъв, какъвто си го е представяла. Такъв тя не го харесва. Той трябва отначало да се откаже от всички свои желания и наклонности, а после тя ще се заеме с него и ще го направи човек – не, не човек, а нещо много по-възвишено.

Светът сигурно би станал прекрасен, ако всички слушаха нашите съвети. И все пак интересно е дали Йерусалим щеше да бъде такъв чист град, както пишат, ако жителите му, вместо да се грижат за чистотата на малките си дворчета, се разхождаха по улиците и си изнасяха един на друг лекции по хигиена.

Напоследък ние започнахме да критикуваме дори самия творец. Светът е устроен лошо. Ние сме лоши. А нямаше да бъде така, ако беше се посъветвал с нас през тия първи дни, когато създавал света!

Защо имам чувството, че са изтръгнали вътрешностите ми и са ме напълнили с олово? Защо ми е противна миризмата на бекона и ми се струва, че на тоя свят никой не ме обича? Защото шампанското и омарите са били лоши.

Защо Едуин и Енджилина се карат? Защото Едуин има благороден и страстен характер и не може да търпи, когато му противоречат, а бедната Енджилина от рождение е свикнала да върши всичко напук.

Защо добрият мистър Джоунз се озова пред прага на нищетата? Та той си имаше малък капитал в държавни ценни книжа и получаваше от процентите хиляда лири годишно. Но на пътя му се яви агент на някаква си компания, голям нехранимайко (защо се допуска изобщо да съществуват нехранимайковци и агенти?) и с проспекта в ръка доказва на почтения мистър Джоунз, че може да получи от своя капитал сто процента, ако го вложи в една доходна работица, свързана с ограбването на съгражданите на уважания джентълмен.

Работицата не потръгна и ограбени се оказаха мистър Джоунз и другите акционери, а не техните съграждани, както се предвиждаше в

проспекта. И защо ли търпи небето такава несправедливост?

Защо мисиз Браун заряза мъжа си и децата си и избяга с младия доктор? Защото създателят неблагоприятно е надарил мисиз Браун и младия доктор с прекалено силни страсти. Нито мисиз Браун, нито младият доктор имат вина. И ако все пак някой трябва да отговаря, това може да е дядото на мисиз Браун или някой още по-далечен праядо на младия доктор.

Когато отидем на небето, сигурно и там ще намерим какво да критикуваме. Едва ли тамошният ред ще ни задоволи напълно – та ние станаме доста заядливи критици!

Веднъж ми разправяха за един самонабителен младеж, който бил убеден, че господ е създал вселената само за да чуе какво той – младежът – ще каже за нея. Трябва да си признаем обаче, че съзнателно или несъзнателно почти всички мислим така. Нашият век е век на взаимно усъвършенстващо се общество (колко е приятно да усъвършенствуваш другите), век на любителски парламенти, на литературни конференции и на клубове на ценителите на театъра.

Отдавна е изоставен навикът да се подхвърлят забележки по време на действието на нова пиеса. Любителите на театъра очевидно са решили, че пиесите не заслужават тяхната критика. По време на нашата младост обаче ние страстно се отдавахме на това занимание. Ходехме на театър не толкова от егоистично желание да прекараме приятно вечерта, колкото от благородното изкуство. Може и да сме принасяли някаква полза, може и да сме били нужни на театъра – нека си мислим, че е било така. От онзи стремеж да помогнем за издигането на театъра много нежности изчезнаха от театралните сцени. Възможно е именно нашата откровена, непосредствена критика да е съдействувала за това. Глупостта доста често се лекува успешно с неразумни средства.

В ония години драматургът беше принуден да се съобразява с мнението на зрителите. Галерията и последните редове на партера проявяваха към пиесата му такъв интерес, какъвто днес вече не може да се види в театъра. Спомням си, че веднъж присъствувах – струва ми се, в стария кралски театър – на представление на една сърцераздирателна мелодрама. В устата на героинята авторът беше вложил, както ни се струваше тогава, прекалено дълги монолози. Където и когато да се появеше, героинята моментално започваше да говори и приказките ѝ няхаха край. Ако трябваше само да наругае злодея, тя употребяваше за това поне двайсет стиха. А когато героят я попита обича ли го, тя стана и говори – гледах по часовник – цели три минути. Ние изпадахме в ужас всеки път,

когато си отваряше устата. В трето действие някой я хвана и я отведе в затвора. Той беше лош човек, разбира се, но ние погледнахме на него като на спасител и залата го аплодира бурно. Бяхме вече заживели с надеждата, че сме се разделили окончателно с героинята, когато изведнъж отнякъде се появи някакъв тъмничар-глупак и тя започна да го моли да я пусне поне за една минута. Тъмничарят – едър човек, с прекалено меко сърце – се колебаеше.

– Да не сте посмели да направите това! – извика му от галерията някакъв страстен поклонник на театъра. – Нека си седи, там ѝ е мястото!

Вместо да се вслуша в съвета ни, старият глупак започна да разсъждава гласно.

– Моли ме за съвсем дребна услуга! – въздъхна той. – А тя ще бъде щастлива.

– Ами ние? – възрази от галерията същият театрал. – Ти току-що дойде и никак не я познаваш. А ние цяла вечер слушаме брътвежите ѝ. Слава богу, сега млъкна. Остави я!

– О, пуснете ме само за минутка! – пищеше нещастната жена. – Трябва да кажа нещо на детето си!

– Напиши му бележка и я пхни през решетката – предложи някой от последните редове на партера. – Ние ще се погрижим да му я предадем.

– Мога ли да не пусна майката да отиде при умиращото си дете? – продължаваше да разсъждава тъмничарят. – Това би било нечовешко!

– Не, това няма да бъде нечовешко – упорствуваше същият глас от партера. – Напротив! Нещастното дете се разболя от нейното дърдорене.

Тъмничарят не ни послуша и въпреки възмущението и виковете на цялата публика пусна жената от килията. Тя веднага започна да говори с детето си и говори около пет минути, след което детето умря.

– Ах, то умря! – заридя злочестата майка.

– Щастливец! – без капка съчувствие се обади някой от салона.

Понякога тази критика се изразяваше във формата на забележки, които зрителите разменяха помежду си. Веднъж гледахме пиеса, която беше почти лишена от всякакво действие – само диалози, при това – скучни диалози. По средата на един мъчителен разговор се чу доста силен шепот:

– Джим!

– Какво?

– Събуди ме, когато започне пиесата!

Последва демонстративно гръмка хъркане.

Малко по-късно се обади вторият джентълмен:

– Сем!

Приятелят му очевидно се събуди.

– Да! Какво? Започна ли вече?

– Да те събудя в единайсет и половина при всички случаи, нали?

– Да, разбира се, бъди така добър! – И критикът захърка отново.

Да, тогава ние наистина се интересувахме от театър.

Едва ли някога английският театър ще ми достави пак същото удоволствие, каквото изпитвах от него в ония времена. Едва ли някога ще вечерям с такъв апетит, с какъвто поглъщах карантията с лук, като я поливах с горчива бира, изправен до тезгяха в стария „Елбиън“. Неведнъж ми се е случвало оттогава да вечерям след театър. И когато моите приятели решаваха да развържат кесиите си, поднасяха ни изискани и скъпи ястия, приготвени може би от парижкия готвач, чийто портрет помещаваха в списанията и чиято заплата пресмятаха в стотици лири. Въпреки това аз не намирам в тях някогашната наслада. Не им достига някаква подправка, някакъв аромат.

Природата си има своя монетна система и иска да ѝ се плаща според нейните закони. В нейния магазин си длъжен да плащаш сам. Средствата, спечелени без труд, наследеното състояние, сполуката тук не вървят.

Искаш добър апетит? Отзивчивата природа ти го дава.

– Заповядай, сър – казва тя, – мога да ти дам отлична стока. Разполагам с истински глад и с истинска жажда, които ще превърнат обедата ти в истинско удоволствие, ще се нахраниш вкусно, с апетит и ще станеш от масата, усетил прилив на сили, бодр и весел.

– Тъкмо това ми трябва! – възкликва възторжено лакомникът. – Колко трябва да платя?

– Цената – отговаря госпожа Природата – е да порботиш както трябва от ранно утро до късна вечер.

Лицето на купувача помрачнява. Той премята нервно в ръце издутия си портфейл.

– Не може ли да заплатя с пари? – нерешително пита той. – Аз не обичам да работя и съм богат човек. Имам достатъчно средства, за да държа френски готвач и да купувам отлежали вина.

Природата поклаща глава.

– Не, не мога да приема твоя чек. На мене се заплаща с мускули и нерви. Срещу тях ще получиш такъв апетит, че обикновеният рамстек и халба бира ще ти се сторят по-сладки от най-изискания обед, та бил той

приготвен и от най-гениалния готвач в Европа. Обещавам ти, че даже комат хляб и парче сирене ще бъдат за теб истинско пиршество. Бъди така добър само да си платиш в мои пари, защото твоите тук не вървят.

Следващият клиент в магазина е дилетантът. Той иска да придобие тук вкус към литературата и изкуството. Природата е готова да му предостави и такава стока.

– Ти ще познаеш истинската наслада – казва тя. – Музиката ще те издигне с крилата си над земната суета. Изкуството ще ти откряне вратата към истината. Ти ще се разхождаш по цветущите пътеки на литературата като в собствена градина.

– И колко ще ми вземете за това? – пита зарадваният купувач.

– Тези неща не са много евтини – отговаря Природата. – Срещу тях ще поискам да живееш скромно, да не гониш светска слава, да водиш живот, изчистен от страсти и низки подбуди.

– Грешите, скъпа лейди – възразява дилетантът. – Мнозина от моите приятели имат вкус, но никой от тях ме е плащал такава цена. Стените в домовете им са украсени с картини; те шумно изразяват възторга си от разни ноктюрни и симфонии; лавиците на библиотеките им са изпълнени с първи издания. И въпреки това те са богати, живеят в разкош и следват модата. Те полагат доста грижи за кесията си, а светското общество е таванът на техните стремежи. Не мога ли и аз да бъда като тях?

– Не търгувам с такава стока – отговаря хладно Природата. – В моя магазин няма място за маймунски наклонности. Културата на твоите приятели е само поза, само следване на поредната мода. Техните приказки са папагалски брътвежи. Разбира се, ти можеш да получиш такава култура – тя струва много евтино. Увлечението по кегли обаче ще ти бъде стократно по-полезно и ще ти донесе далеч по-голямо удоволствие. Моята стока е съвсем друга и аз се страхувам, че напразно си губим времето и двамата.

После влиза младеж и като се изчервява, казва, че се нуждае от любов. Старото майчинско сърце на Природата се стопля, защото тя винаги с радост продава тази стока и обича ония, които идват да я търсят. Тя опира лакти на тезгяха и с усмивка обявява, че може да му предложи тъкмо това, което той търси.

С пресекващ от вълнение глас младежът също бърза да научи цената.

– Не е евтино – обяснява Природата, но в гласа ѝ младежът долавя окуражителни нотки. – Това е най-скъпото нещо в моя магазин.

– Аз съм богат – казва младежът. – Баща ми се е трудил упорито, трупал е пари и ми остави цялото си състояние. Имам сметка в банката, акции, земи и фабрики и съм готов да заплатя всяка разумна цена.

По лицето на Природата минава сянка и тя слага ръка на рамото му.

– Скрый кесията си, момчето ми – казва тя. – Моята цена не е разумна и не се изчислява в злато. Има много магазини, където с удоволствие ще приемат парите ти. Чуй обаче съвета ми, съвета на една стара жена: не ходи там! Стоката, която ще намериш там, само ще те разочарова и ще ти донесе вреда. Тя е евтина, но като всички евтини неща, не заслужава да я купиш. Никой освен глупаците не я купува.

– А каква е цената на твоята стока? – пита младежът.

– Себеотрицание, нежност, сила – отговаря старата дама. – Любов към всичко, което е добро, и омраза към всичко лошо; мъжество, състрадание, самоуважение – ето с какво можеш да си купиш любов. Скрый парите си, млади човече, те може да ти потрѣбват другаде, но с тях не можеш да купиш стока в моя магазин.

– Според теб в такъв случай аз не съм по-богат и от последния бедняк? – пита младежът.

– За мен не съществуват нито богатството, нито бедността – такива, каквито вие ги разбирате – отговаря Природата. – Тук действителното се обменя срещу действително. Ти искаш моите съкровища, аз искам в замяна ума и сърцето ти. Твоя ум и твоето сърце, момчето ми, искам аз, а не ума и сърцето на баща ти или на някой друг.

– Но откъде да взема това, с което трябва да платя?

– Навлез в живота. Работи, страдай, помагай на другите. Върни се после при мен със спечеленото. Каквото донесеш, за него ще се спазарим.

Дали наистина богатата са разпределени така неравномерно, както ни се струва? Кой е истински богат? Кой е беден? Знаем ли ние това? Знае ли го човекът? Не преследваме ли сянката, изтървавайки същността? Нека вземем пример от върховете на живота. Кой е бил по-щастлив: богатият Соломон или бедният Сократ? Соломон е притежавал всички блага, за които могат да мечтаят хората, притежавал е дори прекалено много. Сократ не е имал почти нищо освен онова, което е носил у себе си. То обаче никак не е било малко. Ако мерим с нашите мерки, трябва да наречем Соломон най-щастливият човек в света, а Сократ – най-нещастният. Така ли е било обаче в действителност?

Нека сега се обърнем към живота на най-ниското му равнище – там, където единствената цел е удоволствието. По-голяма наслада ли

получава лорд Том Ноди на първия ред в театъра от Хари, който е на галерията? Ако бирата струва десет шилинга бутилката, а шампанското четири пенса литърът, кое от двете ще предпочетете? Ако във всеки аристократичен клуб в Уест Енд има кегелбан, а билиард можете да играете само в кръчмите на Ист Енд, коя от тези две игри ще изберете, милорд? Нима въздухът на Баркли скуеър те прави по-весел от въздуха на Севън Дайълз? Аз самият намирам във въздуха на Севън Дайълз пикантност, каквато липсва във въздуха на Баркли скуеър. Когато си уморен, ще забележиш ли разликата между постелята от конски косъм и тази от слама? Щастieto ти нараства ли в зависимост от броя на стаите, в които живееш? По-голяма прелест ли крият устните на лейди Ерминтруд от тези на перачката Сали? Въобще какво е това успех в живота?

КРАЙ

© 1970 Красимира Тодорова, превод от английски

Jerome K. Jerome
On the Inadvisability of Following Advice, 1898

Сканиране, разпознаване и редакция: Теодора, 2008

Публикация

Джером К. Джером
Празни мисли на един празен човек
Избрани разкази
Издавателство „Народна култура“, София, 1970
Съставителство и превод от английски: Красимира Тодорова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7360>]